

ЗБОРНИК

на трудови од:
**Меѓународна научна конференција за
меѓународните и интеркултурните релации**

**„ВРСКИТЕ МЕЃУ Р.МАКЕДОНИЈА
И Р.СРБИЈА НИЗ ВЕКОВИТЕ И ДЕНЕС“**

БИТОЛА
2018

КОНЗУЛАТ НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - БИТОЛА

**„Врските меѓу
Р.Македонија и Р.Србија
низ вековите и денес“**

(Зборник на трудови од
Меѓународна научна конференција,
одржана на 19 и 20 мај 2017г. во Битола)

БИТОЛА
2018

CONSULATE OF REPUBLIC OF SERBIA
IN REPUBLIC OF MACEDONIA - BITOLA

**„Relations between Republic of Macedonia
and Republic of Serbia
through the centuries and today“**
(proceedings from the International Conference on
International and Intercultural Relations
held on 19th and 20th May 2017 in Bitola)

BITOLA
2018

**Главен организатор на
меѓународната научна конференција:**

Почесен Конзулат на Република Србија во Република Македонија
Почесен конзул м-р Силјан Мицевки

**Традиционално конференцијата
се организира во соработка со:**

Министерството за култура на Република Македонија,
Македонската академија на науките и уметностите МАНУ,
Амбасадата на Република Србија во Република Македонија,
Општина Битола,
Универзитетот “Свети Климент Охридски”-Битола,
Македонското научно друштво Битола,
претставници на високото образование од Македонија и Србија,
ГП “Пелистер”-Битола

Цел на меѓународната научна конференција:

Меѓународната научна конференција за меѓународните и интеркултурните релации претставува формален форум за дискусии посветени на релациите помеѓу различните нации и култури во минатото, сегашноста и во иднина.

Посебен акцент конференцијата става на промоцијата, унапредувањето и развивањето на вековните културни врски помеѓу Република Македонија и Република Србија.

Main organizer of International Scientific Conference:

Honorary Consulate of Republic of Serbia in Republic of Macedonia
Honorary Consul of Republic of Serbia in Republic of Macedonia
Msc. Siljan Micevski

**Traditionally, the conference is held
in cooperation with:**

Ministry of culture of Republic of Macedonia,
The Macedonian Academy of Sciences and Arts – MANU,
The Embassy of the Republic of Serbia in the Republic of Macedonia,
Municipality of Bitola, R. Macedonia,
“St. Kliment Ohridski” University – Bitola, R. Macedonia,
Macedonian scientific society Bitola,
Representatives of educational institutions from Macedonia and Serbia,
GP “Pelister” Bitola

Conference objectives:

International Conference on International and Intercultural Relations represents a formal forum for discussion of the latest research in past, present and future relations between different nations and cultures

Special interest of the conference is the promotion, enhancement and expansion of centuries-old cultural ties between Republic of Macedonia and Republic of Serbia.

Комитет на меѓународната научна конференција:
Претседател на конференцијата: М-р Силјан Мицевски,
Почесен конзул на Република Србија во Република Македонија

Организационен комитет:

Д-р Александар Стерјовски, Р. Македонија (Претседател)
Д-р Вера Стојчевска Антиќ, Р. Македонија (Потпретседател)
М-р Зоран Пејковски, Р. Македонија
Д-р Зоран Котевски, Р. Македонија
Д-р Анета Шијакова, Р. Македонија
Весна Манојловска, Р. Македонија
Славе Николовски Катин, Р. Македонија

Програмски комитет:

Проф. Д-р Вера Стојчевска Антиќ,
Универзитет “Свети Кирил и Методиј”-Скопје, Р. Македонија
М-р Силјан Мицевски,
магистрираше на Универзитет “Свети Кирил и Методиј”-Скопје,
Р. Македонија
Проф. Д-р Драгомир Бонциќ,
Институт за современа историја, Белград, Р. Србија
Проф. Д-р Рахел Шели Леви Друмер,
Бар Илан Универзитет, Рамат Ган, Израел
М-р Зоран Пејковски,
Универзитет за аудиовизуелни уметности, Европска филмска
академија ЕСРА Париз-Скопје-Њујорк, Р. Македонија
Доц. Д-р Лилјана Живковиќ,
Универзитет на Белград, Р. Србија
Проф. Д-р Александар Стерјовски,
Универзитет “Свети Климент Охридски”-Битола, Р. Македонија
Проф. Д-р Сердар Озтурк,
Универзитет “Хаџи Бајрам Вели” Анкара, Р. Турција
Д-р Анета Шијакова,
докторираше на Универзитет “Свети Климент Охридски”-Битола,
Р. Македонија

Conference Committee

Conference Chairman: MSc. Siljan Micevski,

Honorary Consul of Republic of Serbia
in Republic of Macedonia

Organizing Committee:

Dr. Aleksandar Sterjovski, R. Macedonia (President)

Dr. Vera Stojcevska Antik, R. Macedonia (Vice President)

Dr. Aneta Shijakova, R. Macedonia

MSc. Zoran Pejkovski, R. Macedonia

Dr. Zoran Kotevski, R. Macedonia

Vesna Manojlovska, R. Macedonia

Slave Nikolovski Katin, R. Macedonia

Program Committee:

Prof. Dr. Vera Stojcevska Antik,

Ss. Cyril and Methodius University - Skopje, Macedonia

MSc. Siljan Micevski,

graduate on Ss. Cyril and Methodius University - Skopje, Macedonia

Prof. Dr. Dragomir Bondžić,

Institute of Contemporary History, Belgrade, R. Serbia

Prof. Dr. Rachel Levy-Drummer,

Bar-Ilan University, Ramat-Gan, Israel

MSc. Zoran Pejkovski,

University of Audiovisual Arts, European Film Academy,

ESRA Paris - Skopje - New York, Macedonia

Asst. Prof. Dr. Liljana Zivkovic,

University of Belgrade, Serbia

Prof. Dr. Aleksandar Sterjovski,

St. Kliment Ohridski University – Bitola, Macedonia

Prof. Dr. Serdar Öztürk,

Hacı Bayram Veli University, Ankara, Turkey

Dr. Aneta Shijakova,

graduate on St. Kliment Ohridski University – Bitola, Macedonia

**КОНЗУЛАТ НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - БИТОЛА**

Библиотека: Зборници на трудови од одржани
меѓународни научни конференции

Издавач:
Конзулат на Р.Србија во Р. Македонија – Битола

За издавачот:
м-р Силјан Мицевски, почесен конзул на Р. Србија
во Р. Македонија – Битола

<https://isciiir.org/>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

930.85(497.7:497.11)(082)
94(497.7:497.11)(082)

ВРСКИТЕ меѓу Р.Македонија и Р.Србија низ вековите и денес : (зборник на трудови од Меѓународна научна конференција, одржана на 19 и 20 мај 2017г. во Битола) / [организационен комитет Александар Стерјовски ... и др.]. - Битола : Конзулат на Република Србија во Република Македонија, 2018. - 740 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Зборници на трудови од одржани меѓународни научни конференции)

На напор. насл. стр.: Relations between Republic of Macedonia and Republic of Serbia through the centuries and today : (proceedings from the International conference on international and intercultural relations held on 19th and 20th May 2017 in Bitola). - Трудови на мак. и срп. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон одделни трудови

ISBN 978-608-65122-7-9

1. Стерјовски, Александар [одговорен уредник]

а) Културно-историски врски - Македонија - Србија - Зборници
COBISS.MK-ID 107691530

ШАМАНИСТИЧКИ ПРЕТСТАВИ ЗА ЗАДГРОБНОТО ПАТУВАЊЕ НА ХЕРОЈОТ ВО СКАЗНИТЕ (Врз примери од македонскиот и српскиот сказничен фолклор)

Основниот извор за спознавање на религијата на словенските народи, особено на митолошките мотиви кои силно се провлекуваат низ неа, претставуваат народните верувања, обичаи и воопшто народното творештво проткаено низ приказните, легендите и песните. Може слободно да се констатира дека тие претставуваат извор со голема штедроста, извор кој отвора можности за многустрани проучувања од антрополошка, етнологска и етнографска природа. Митологемата за смртта и повторното раѓање се среќава скоро кај сите народи и религии, од древноста, па до денес. Во сите култури, без разлика на кој цивилизациски степен се наоѓаат, егзистираат варијанти на посочената митологема, чија основна цел, според Воин Матиќ, е преживување на стравот од смртта. Некаде се среќаваат варијанти во кои е претставена конкретната смрт на божеството или херојот, а некаде е претставена сликата на симболичното патување на делечен пат, искачување по планини, шуми, средба со опасни сверови, патување во сон и слично. На основа на психоаналитичката интерпретација на приказните, Воин Матиќ во книгата *Заборавени божества*, (Matić, Vojin. *Zaboravljena Božanstva*, Beograd, Prosveta, 1972) заклучува дека митологемата симнување во долниот свет широко се распространила низ словенскиот свет. Сликата за долниот свет во словенската традиција најчесто се поврзува со длабока јама во која се влегува преку карпа, пештера или врата, најчесто е шуплива и мрачна, понекогаш се спомнува мала светлина која јунакот ја следи. Јунакот на својот пат низ задгробниот свет поминува многу препреки, за на крајот да излезе како победник во својата мисија. Патувањето на шаманот во светот на оностраното, неговата иницијација, соочувањето со демоните на болеста и совладувањето на несовладливите препреки, се сцени кои се препознаваат како мотиви во македонскиот и српскиот приказничен и обреден фолклор. Митовите со шаманска основа во кои се зборува за патувањето на митскиот предок, искачувањето по високи планини, борбата со најразлични митски чудовишта, престојот во темната шума и доживувањето на симболична смрт, наоѓаат свои еквиваленти во македонските и српските сказни. Магичното летање со помош на животните (најчесто орелот, но и крилатиот коњ), одбирањето ликови-помошници, претставата на Дрвото на светот како посредник меѓу световите и место каде јунакот го напушта материјалното, за да влезе во светот на оностраното, се само неколкуте заеднички точки кои повлекуваат паралела меѓу шаманистичките претстави за задгробното патување на херојот и патувањето на херојот во македонските и српските сказни.

Во сказничната традиција на македонскиот и српскиот народ, опстанале примери во кои митологемата за задгробното патување на херојот е основниот мотив и оската околу која гравитираат остатнатите мотиви. Токму таа митологема е предмет на наш интерес во трудот. Нашата фолклористика бележи и примери на запишани легенди и преданија, кои под влијание на христијанизацијата, само го видоизмениле мотивот, а суштината останала иста. Марко Цепенков запишал легенда во која, неколку елементи во целост се поклопуваат со шаманистичката идеја за задгробното патување на јунакот. Самата легенда во себе носи една христијанска нишка, бидејќи целта со која јунакот ќе замине во другиот свет е да се увери дека рајот постои, но можат да го видат само оние кои се покрстиле и го примиле христијанството. Самиот наслов „Човекот што насре во рај и во вечна“ (Цепенков, 1969:222-223) укажува на дистинкцијата добро-зло, имено, оние праведните заминуваат во рајот, а грешните во „вечна“, или пеколот. Претставите за задгробниот свет кои јунакот од легендата ќе ги види и спознае, целосно се во согласност со христијанското убедување дека, оние кои ќе се крстат ќе заминат во рајот, а останатите во пеколот. Во духот на христијанството се спомнува ликот на св. Петар, кој треба да ги отвори портите и да им го покаже рајот, како и ликот на фаволот, Зерзевулот, кој ги пречекува во предворјето на пеколот. Јунакот од легендата, за свој водач го има светецот, кој претставува еден вид дух-помошник, тој треба да му помогне на јунакот да стигне во светот на оностраното. Во шаманството, водач на душата е самиот шаман. Во оние заедници каде ловот престанува да биде од основно егзистенцијално значење, водачот на душите почнува да добива антропоморфни карактеристики, но, сепак, неговиот предок е животното. Во древните цивилизации кои опстојувале на ловечкиот стадиум, животното е духот-помошник. Во македонскиот фолклор такви ликови среќаваме во изобилие. Историските паралели кон ликовите-помошници, според Проп, нè доведуваат до обредот на посветувањето, кој пак нè води до шаманизмот, до култот на предците и задгробното патување. Кога овие обреди згаснале, фигурата на ликот-помошник продложила да опстојува и почнала да се видоизменува и да еволуира стигнувајќи до христијанството, каде се манифестира во ликот на светците и ангелите. Од таа причина светецот од легендата на Цепенков, целосно кореспондира со ликот на животните-помошници, орелот и коњот.

Како место од каде треба да започне патувањето на јунакот во задгробниот свет е врвот на планината, симболична асоцијација на космичката оска на светот: „Го зеде и појдоа на врв планина и се уморија.“ (Цепенков, 1969:222) Во шаманистичката митологија, како и во македонскиот фолклор и српскиот фолклор, најдоминантна претстава за задгробното патување на јунакот е претставата за дрвото. Шаманот симболично се искачува по дрво, тапанот е изработен од дрво, дрвото како космички симбол кој ги поврзува световите се среќава и во посоченава легенда: „Седнаа по едно дрво за да се одморат.“ Дрвото како оска на светот (Arbor mundi) е местото каде се случува моментот на заспивање, сонот кој е аналогија на трансот во шаманистичката практика: „...се и фатила дремка под сенаката на едно дрво и веднаш се најдоа при рајо, како на сон. „Сонот е каналот преку кој треба да се оствари комуникација со оностраното, преку него јунакот ќе доживее привремена смрт, но преку будењето ќе се врати во првобитната состојба: „Си тргнаа да си бегаат отаде и веднаш се разбудија.“ Легендата што ја запишал Цепенков е најпластичен пример за

апликација на нашата теза дека претставите за шаманистичкото задгробно патување на херојот се инкорпориале и на наше тло, покажувајќи ја својата универзалност и припадност на колективната меморија на човештвото.

Во пребогатата оставштина на Вук Караџиќ се среќаваат сказни во кои овие мотиви многу лесно се детектираат и истите покажуваат неверојатни сличности со македонските сказни. Патувањето, во сказната „Вилина гора“ (Караџиќ, 1987:179-181), ќе го донесе јунакот до врвот на гората: „Док тако дођу у некакву гору, којој врх до Мјесеца дотицаше, а листови јој златни бјеху, а стабла сребрна, а усред ње виђаше се велики плам и дим од огња.“ Во оваа сказна, претставата за дрвото „од сухога злата, а перја су му бисерна“ е дадена во контекст на мотивот за дрвото, како место во кое престојуваат вилите како натприродни суштества. Непочитувањето на забраната ќе предизвика казна за момчето (да оглуви и онеме), но ликот-помошник, кој е од истиот сој како и самовилите, ќе направи истите тие да му помогнат. Момчето останува да живее со нив, ќе се ожени и ќе создаде семејство, но од тага по домашното огниште ќе се покае и ќе се врати дома. Интересно е тоа што на крајот на приказната нараторот посочува дека таквото негово патување ќе се повторува секое лето, значи ќе се навраќа на животот со самовилите, што само потврдува дека неговата природа припаѓа на натприродниот свет.

Патувањето на јунакот во сказните од српскиот фолклор е особено впечатливо во приказната „Тица девојка“ (Караџиќ, 1987:181-182) во која, разочараниот царски син, кој не може да најде девојка за себе, чинот на иницијационо патешествие треба да го започне од врвот на едно големо брдо. Задачата што ја добива од старецот, кој има улога на лик-помошник, гласи: „наврх онога брда има једна баба златнијех коса ќе дан и ноћ на једном мјесту сједи и у скуту држи једну тицу.“ Момчето треба да ја фати бабата за коса, да ја земе птицата за себе, а сите скаменети карпи околу неа да се очовечат, бидејќи тоа се заробени млади луѓе. Момчето успева да стигне до бабата, да ја потегне за коса и да побара од неа „да ми даш ту тицу са скута и да поврнеш све ове хрисџансе душе“. Бабата со дување „некакав вјетар плаветан“ ги оживува скаменетите луѓе, а момчето, бакнувајќи ја птицата, ќе добие до себе прекрасна девојка. Во приказната „Чудотворни нож“ се спомнува дрвото кипарис (вид чемпрес) „коријен му је мједан, гране сребрене, а перја златна“ (Караџиќ, 1987:101) во чиј корен се наоѓа богатството. Девојката го советува јунакот, но и му го дава волшебниот предмет, чудотворниот нож со чие замавнување ќе се отвори светот на богатството: „пођи к њему и удари ножницом од ножа у коријен и отвориће ти се силновито и од сваке сиже аспре, те узми и натовари оне три коња...“

Во македонската фолклористика, освен кај Цепенков, сказни со мотиви за задгробното патување на херојот, среќаваме и кај многу други наши современи фолклористи. Најчесто станува збор за варијанти на еден ист мотив, но во тие варијанти откривме детали, кои само ја збогатуваат и така колоритната нарација. Во сказната „Таткото и тројцата синови“ (Домазетовски, 2000:33-47) се прикажани самовилите како крадачки на јаболка од јаболкницата на семејството на тројцата браќа. Приказна со сличен мотив запишал и Цепенков („Царот со тројцата синои и трите јаболкници“, Во: Марко К. Цепенков. Народни приказни, приказни за животни, волшебни приказни, книга втора, Македонска книга, Скопје, 1972, 17-118) во која се спомнуваат три јаболкници што секоја година раѓале по „едно јаболко позлаќено.“ Златното

јаболко е симбол на неприпадност на оностраното, значи доаѓа некаде од некој друг свет, а самиот факт што „излегула една животинка одземи и ѝ кинела јаболката“, зборува дека тие припаѓаат на некој друг свет. Јаболкото како плод се среќава доста често во македонските волшебни приказни и покрај разноликоста во симболиката, за нас интересна е неговата поврзаност со Долниот свет (јаболкницата се садела покрај гробовите на покојните), јаболкницата се смета за дрво од другиот свет. Во сказната „Таткото и тројцата синови“ доаѓаат самовилите, како суштества од другиот свет, и ги крадат јаболката кои природно им припаѓаат, бидејќи имаат исто место на потекло. Успева да ги разоткрие најмалиот брат. Во науката има изложено доста тези за улогата на најмалиот брат (најчесто третиот брат) кој е и најмен и на крајот добива најмногу. Првата теза се однесува на обидот на народниот раскажувач, барем во приказните да ја компензира подредената положба на најмалото дете во семејството. Според Нина Анастасова - Шкрињариќ, правните норми на патријархалното општество наложувале наследството да му припадне на најстариот брат, со што најмалиот останува најзапоставен и најоштетен. Таа во своите истражувања го потенцира ставот на рускиот фолклорист Афанасјев кој смета дека народниот раскажувач ги претставува постарите браќа како поумни, токму поради нивното „ексклузивно право“ на економско ангажирање и водење сметка за личните и фамилијарни интереси, а на најмалиот брат му припаднала улогата на „глупавиот брат“ поради недостигот на таквата практична мудрост.¹ Во посочената приказна таткото е тој кој го става синот во инфериорна позиција: „Бегај бе ќелаш еден. Ти ќелаш ќе извардиш..“, за подоцна тоа да стане и негово име: „Ќелашот и Ќетендил веќе го завикале. „Таквата инфериорност станува мотив, јунакот да ја докаже својата храброст и подготвеност да се соочи со надворешниот свет и успешно да ја заврши иницијацијата како крајна цел. Во сказната на Цепенков, исто така, најмалиот брат ја завршува задачата, со тоа што си го отсекува малиот прст за да си причини болка и да не заспие: „И тој по полноќ после ватило да го навалуа дремка и за да не се успиет, си го насекол малио прст, за да го болит и да довардит јаболката.“ Ваквото отсекување на дел од телото, нè води до иницијациските искушенија кои шаманите ги доживуваат на патот на добивањето на шаманскиот дар. Имено, самата иницијација во шаманизмот подразбира страдање, смрт и воскреснување. Јунакот од сказната запаѓа во канџите на сонот, што значи дека го започнува своето екстатично патување или доживува симболична смрт. Според Елијаде, екстатичното искуство на идниот шаман опфаќа една од следниве теми: распарчување на делови од телото и обновување на внатрешните органи и утробата, искачување на Небото и разговор со боговите или духовите, симнување во Долниот свет и разговор со духовите и душите на мртвите шамани, најразлични таинствени занимање од религиозна и шаманска природа. Во нашата македонска сказна патот до иницијацијата започнува преку сонот како канал кој се отвора кон светот на оностраното, а првото искушение со кое се соочува јунакот /неофитот е да ја издржи болката од распарчувањето, односно отсекувањето на дел од телото. Во сржта на сказната е сказноликиот мотив на симнување во „долна земја“, јунакот најчесто влегува во подземниот свет, преку „сув бунар“ и таму ја наоѓа девојката која треба да му биде невеста. По многуте по-

¹Види во: Анастасова Шкрињариќ, Н. Триножникот на Цепенков и каучот на Фројд (психоаналитички концепти во сказните), Македонска реч, Скопје, 2011, стр.140

минати искушенија, тој се помош на волшебниот предмет (огледалото) кој го доби-ва од девојката, ќе успее да се врати „на горна земја“. Огледалото како реквизит се среќава и во шаманизмот и игра многу значајна улога во изведувањето на шаманистичките ритуали. Огледалото, според Елијаде, му помага на шаманот да го види светот, да ги распореди духовите или да ги утврди потребите на човекот. Од друга страна, пак, во манџурско-тунгуската заедница се верува дека во огледалото шаманот може да ги види душите на покојните. Во сказната на Цепенков, од огледалото излегува Арапот, кој претставува еден вид дух - помошник дојден од светот на мртвите кој треба да му помогне на јунакот во неговото симболично воскреснување. Моментот на мистичната смрт на јунакот и неговото симболично враќање во живот се одраз на шаманистичките претстави за задгробното патување на идниот шаман со цел да ја помине иницијацијата и да го заслужи своето место во заедницата.

Во сказните неизоставен елемент е метаморфозата на луѓето во животни, обратно на животните во луѓе или пак на демонските суштества во животни. Метаморфозата на самовилата во коњ е митска претстава која нè носи до генезата на ова демонско суштество, а која е поврзана со ловечкиот стадиум на општеството: „Зеде коњот и скина три влакна. Тие биле три невидими, а во моментот се појавил само еден коњ. Скинал три влакна. Едно црно влакно - од црниот коњ, од сивиот - сиво, од црвениот - црвено влакно. Три влакна во три бои од три коњи.“ (Домазетовски, 2000:40) За бојата на коњот посебно пишува Владимир Проп, според него, најчесто во приказните се спомнуваат овие бои, но скоро секогаш црвената боја е последна. Тоа укажува на бојата на пламенот, што само ја потврдува огнената природа на коњот (на иконата на борбата на св.Горѓи со змејот, коњот е претставен во црвена боја). За да се ослободат од него, тие му дават црно, сиво и црвено влакно и му ветуваат дека секогаш, кога ќе му затреба помош, ќе дојдат, а тој треба само да запали едно од влакната. Ликовите помошници во сказните скоро секогаш поседуваат волшебни предмети кои им ги подаруваат на јунаците, преку нив, тие можат да им помогнат. Покрај најразличните предмети, украси, орудија, храна, пијалоци, многу често во сказните, како предмети со волшебна моќ, се среќаваат делови од телото на животните како: влакна, пердуви, заби, канџи, кожа, срце, јајца, кои се сметаат за најстарата форма на волшебни предмети. Смеслата на подарувањето на влакното (во нашава приказна) е остварување власт над коњот, тој да биде на услуга секогаш кога ќе му притреба на јунакот.

Царот имал три ќерки за мажење, но поставил тешка задача: „...Постави еден голем рид пред него. И кој, ќе го прескочит тој рид и да скочит пред палатата, тој ќе је земит ќерка му, постарата...“² Јунакот за да тргне да ја совладува пречката, треба да го запали влакното, кое ќе се трансформира во крилат коњ, кој може да ја прелета и несовладливата височина. Интересна е претставата за крилестиот коњ кој, всушност, претставува птица-коњ, а летањето на јунакот на коњ (слично на летањето на птица) го симболизира преминувањето во светот на мртвите. Волшебниот предмет, влакното, треба да биде запалено и истото да се трансформира во крилат коњ, со ваквата постапка се навраќаме на огнената природа на коњот. Огнот, како прасимбол кој влече корени од човековите прапочетоци, овде се појавува со својата

²Ibid, стр. 35, информатор: Ѓуро Спасев Шиниковски, роден 19.4.1928, с. Јабланица, Струшко, снимил и запишал Петко Домазетовски на 8.3.1980 во с.Јабланица

изворна симболика, „трансформација или премин од една состојба во друга.“ (Купър, 1993:145) Невидливата енергија на битието која пулсира во секое живо суштество се трансформира со цел преродување, заштита и сила. Како духовна сила огнот е соларен симбол и во комбинација со бројот три (јунакот пали три влакна и трипати се трансформира) го прават единството на тројната природа на светот (небо, земја, вода) како и единството на „големата тријада Небо – Човек -Земја.“ (Купър, 1993:242) Кај древните Ацтеки огнот симболизира ритуална смрт и преродување. Јунакот од приказната на некој начин доживува ритуална смрт, трансформирајќи се во она што не е во реалноста. Имајќи го предвид фактот дека „како проекција на Небесниот Оган, огнот во старите цивилизации се јавува како посредник меѓу двата света, небесниот и земниот“ (Енев, 2003:135), тогаш симболичната смрт која ќе ја доживее јунакот преку трансформацијата, добива своја сатисфакција. Кодот на волшебната сказна го става јунакот во искушение и тој пред себе има поставено цел која, за да се постигне, треба да се преминат поставените пречки. Пречката со која најчесто се соочува јунакот е тешко премостлива, но со помош на магично летање ја поминува и ја извршува дадената задача. Во овој случај реkvизитот со кој јунакот ја совладува пречката е коњ кој може да лета и да го прелета високиот рид: „...Се качи детето - никој не го познават... Коњот силен. Тој летал во воздух...“

Втората задача од царот подразбира уште потешка препрека, но момчето со паљењето на сивото влакно добил сив коњ, „коа крена коњот да летат, дури на страниците никој не можел да стојат од големата брзина... Коа полета со коњот, за пет минути нигдека го немаше - преку планиње замина, никој да го не вит ка замина. Таква голема сила.“ И третата задача, која е најтешка, ја извршува на ист начин за што како награда ја добива најмалата, најубавата ќерка и станува царски зет, тој и неговите двајца браќа. Оваа приказна е посебно податлива за анализа од аспект на мотивот магично летање кој лежи во основата на митовите со шаманистичка матрица. Всушност, преминувањето на јунакот од еден свет во друг и од една состојба на духот во друга, ја прават приказната интересна и ја поврзуваат со древните мотиви за постоење магични средства со кои јунакот се преместува од едно место на друго. Коњот, како реkvизит со кој момчето ги преминува пречките и доаѓа до саканата цел, има многузначна симболика, но, во суштина, ги симболизира „земните, небесни и подземни сили и метаморфози“ (Енев, 2003:135) во кои верувал древниот човек. Како еден од основните архетипови на човештвото скоро во сите цивилизации коњот ја симболизира силата и брзината. Од аспект на митолошките сфаќања коњот е соларен симбол кој е претставен како момче кое јава коњ и со својата зооморфна претстава заедно со орелот, петелот, лавот и лебедот се јавуваат како доминантни симболи на соларниот аспект. Натко Нодило, реконструирајќи ја старата вера на Србите и Хрватите, преку анализа на народните приказни и песни, анализирајќи ја симболиката на сонцето, потенцира дека коњот е еден од симболите (белиот коњ со златни влакна го симболизира дневниот ѓд на сонцето, а црниот коњ е ноќниот ѓд на сонцето). Од друга страна, пак, ако ги споредиме истражувањата на Нодило, момчето од приказната може да се перципира како митски јунак, божество во облик на коњаник, кој јава на коњ или птица. Соларниот принцип лежи во основата на приказната, имено, спомнувањето на јаболкницата како дрво кое е симбол на сонцето, нијансите на коњот и влакната кои можат да се поврзат со долгата коса која ги

символизира сончевите зраци, се само доказ за доминантната соларна симболика. Во народните приказни особено е доминантен митскиот соларен лик кој најчесто има тешка задача за извршување, и, според Нодило, таквите ликови се господари на човековата судбина и даватели на плодност кај жените и други благодети. Во оставштината на Вук Караџиќ ја сретнавме познатата приказна „Златна јабука и девет пауница“ во која најмладиот син успева да открие дека деветте пауници ги крадат јаболката. Во многу религии, паунот е соларен симбол, симбол на бесмртноста и вечната обнова. Пауниците кои доаѓаат од другиот свет, се трансформираат во убави девојки, од кои едната ќе се вљуби во момчето. Нараџијата ја следи сказноликата матрица и јунакот тргнува да ја бара својата сакана, која, бидејќи припаѓа на светот на натприродното, живее во едно длабоко езеро. Првиот пат, измамен од бабата, не успева да ја најде саканата. Вториот пат продолжува „и тако патујуќи задуго, дође у једну планину и онде заноћи у једнога пустиника“ (Караџиќ, 1987:21) кој како лик-помошник му ја покажува вратата која води до градот во кој живеат пауниците. Коњот, како посредник и помошник, има суштинска функција во сказната. На крајот од сказната, јунакот го зема коњот „га одведе у једну шуму, отре га и уреди, а коњ сине као да му је златна длака“, потенцирајќи ги неговите влакна кои сјаат како злато, само ја потврдува припадноста на животното на некои други светови. Во народната традиција на македонскиот и српскиот народ коњот најчесто се среќава како крилато суштество кое го пренесува јунакот од едно место на друго, „а он полети баш као тица“. (Караџиќ, 1987:26) Во посочената приказна, коњот, покрај тоа што има улога на преносител на јунакот од едно место на друго, симболично гледано, е реквизит со чија помош момчето доживува симболична смрт, за повторно да се роди, но со постигната цел.

Во српската фолклорна традиција, исто така, се среќаваат различни претстави за коњот и неговата функција. Јунакот во сказната „Чудотворни нож“, за да ја земе за жена царската ќерка, добива задача од царот „најдање од осам дана да ми додобиш коња једнога неокоћена бијела без биљеге, другога нејахана црљена с црном главом и трећег непоткивана црна с бијелом главом и бијелијем ногама..“ (Караџиќ, 1987:101) Девојката му го подарува својот коњ кој треба да го однесе „у вилену гору пут истока и кад дођеш на једну тророгу главицу, обрни се с десне на лјеву док упациш једну бисерну ливаду и по њој пасу сбакојаки коњи..“ Едновременно народните сфаќања за симболиката на коњот одат во насока на негово перципирање како посредник меѓу горниот и долниот свет. Шаманистичката митологија го перципира коњот како „психопомп, преодник од светот на оностраното кон земниот свет“ (Купър, 1993:93) што многу често се среќава како мотив и во македонската народна традиција. Во приказната „Таткото и тројцата синови“ првото влакно што момчето го пали е црно и истото се трансформира во црн коњ: „...„Му дојде црниот коњ тука. Му се претстави пред него со црна облека, со сабја, со све“... Во сфаќањата на древните народи, црниот коњ е симбол кој ја навестува смртта, додека пак кај древните Грци и средновековието кај Европејците воопшто коњот како симбол се толкувал како предвесник на смртта. Истражувајќи ја српската фолклористика, најдовме на сказната „У лажи су кратке нозе“ (Караџиќ, 1987:194-200) која содржи повеќе различни митски претстави, кои може асоцијативно да се разгрануваат, допирајќи ги познатите шаманистички теми. Имено, на почетокот на сказната се појавува царот кој сонил

чудесен сон, дека во еден далечен град постои извор со чудотворна вода која подмладува и оздравува. Сонот се појавува како канал кој го отвора патот кон оностраното. Символиката на бројот три е, секако, присутна, царот има три сина, од кои третиот е тој кој ќе треба да го помине патешествието, што, всушност, претставува и негова симболична иницијација. Најстариот син прв тргнува да го бара чудотворниот извор, неговото патување се случува со помош на галија, која како предмет што треба да го пренесе јунакот во другиот свет, доста често се среќава во сказните. Јунакот доаѓа под еден град, „доѓе под један град“ (кој се наоѓа под земја), место кое претставува алузија на задгробното патување. Откако двајцата браќа нема да успеат да дојдат до чудотворниот извор, бидејќи го навредиле царот, третиот брат, најмалиот (за чија функција и атрибути зборувавме погоре во текстот), тргнува и во сказната во целост ја следи митската матрица. Јунакот доаѓа до една висока гора „доѓе под једну велику гору“, ја остава гемијата и зема коњ. Коњот како лик-помошник во оваа сказна целосно ја исполнува својата функција, тој е истовремено и средство со кое јунакот ќе го оствари своето патување. Како ликови помошници на јунакот се појавуваат, стариот пустеник, ловецот, кој го знае јазикот на животните, и орелот. Ликот на ловецот кој го познава немуштиот јазик, во целост се поклопува со ликот на шаманот, кој единствено може да комуницира со животинскиот свет (бидејќи животните се негови помошници), особено со орелот, како култна птица на шаманизмот: „Онда ловац и царски син отиду к орлу, па га запита ловац је ли кад видео таки и таки град“. А орао одговори: „Само сам један пут у своје веку прелетао преко њега. Тамо је врло тешко доћи: треба приправити дванаесет овнова печених и две метле и једно уже“... Задачата што ја добива царскиот син подразбира поминување на три тешки препреки: со дванесетте овни да ги нахрани дванаесетте лавови кои го чуваат градот, да им даде метли на девојките кои го метат и последната, најтешка задача е на девојката, која денонојно од бунарот вади вода со помош на својата коса, да ѝ даде јаже.

На својот пат кон симнувањето во долниот свет, како пат до созревањето, јунакот најчесто се симнува во долно царство каде ги совладува препреките и доаѓа до целта. Во сказната „Златоруни ован“ (Вук Караџиќ, 1987:56-61) настанот се случува „под онај град у другоме царству“, значи во подземниот свет. Меѓутоа, во нашите истражувања најчесто на сказната „Небеската принцеза“ (Димитрија Стојчевски. Македонски бисери јердан нанижани, Делчево, 2010, стр.82-84) „која била ќерка на цар од друг свет“, односно нејзиното потекло е од небесното царство: „Во соседното небеско царство имало некоја принцеза, ќерка на царот на облаците, на која ѝ била предвидена судбината животот да го помине со најубавото момче, а тоа било токму сиромашното момче“. Нејзините атрибути целосно ја отсликуваат како суштество од друг свет, таа е сестра на облаците, што значи дека нејзиното потекло се поврзува со природните феномени. Девојката истовремено е и сопруга на момчето, но и негов лик-помошник кој му помага во исполнување на задачите добиени од царот. Нашето внимание го привлекоа токму трите препреки кои треба да ги помине сиромашното момче, а кои во себе кријат елементи од шаманистичка природа. Првата задача на момчето е „за три дена да им донесе тапан кој сам ќе свири“, втората задача е „да сошиеш кошула од пепел“, а третата „да им донесе девет грома“. За символиката на тапанот и неговото место во шаманистичките обреди пишувавме многу. Тапанот

е посредникот меѓу световите, но истовремено се поврзува со громот и симболичната смрт. Громот, како симбол на небеската активност, е врската со небесниот и земниот свет. Во шаманизмот громот има значајно место. За шаманите кои живеат на Андите важен е моментот кога шаманот ќе го преживее ударот на громот, тогаш се смета дека е во состојба да управува со природата и нејзините сили. Пепелта, како остаток од согорувањето, ја симболизира смртта, но таа истовремено го враќа човекот на неговиот прапочеток и неговото симболично повторно раѓање (Фениксот воскреснува од пепелта). Сите три нешта ги поврзува заедничката нишка на симболична смрт, јунакот (шаманот) добива моќ или станува достоин за позивот за кој е одбран, шаманот да ја води заедницата, а јунакот во сказната да стане господар на своето царство. Сказната продолжува да ја следи шаманистичката нишка со тоа што девојката како помошник го повикува својот татко: ...„излегла надвор, се качила на едно брдо и го викнала својот татко, цар на небото“. Сказната го почитува хронотопот на митското и обредно време кое подразбира активности во време кога материјалниот свет мирува (најчесто ноќе или точно на полноќ), а суштествата од оноштаниот свет ја започнуваат својата активност. Митското време претставува граница меѓу световите која се отвора за остварување комуникација на земното со небесното: ...„само му рекла дека оваа вечер таа ќе треба да ја преноќи надвор... Така и сториле, момчето си легнало, а девојката излегла надвор, се качила на едно брдо и го викнала својот татко цар на небото“. Девојката се искачува на брдото кое ја симболизира Космичката планина и таму комуницира со духот-помошник. Преку неа и момчето се стекнува со натприродна сила, момчето добива моќ над громовите, им наредува, а тие ги слушаат неговите наредби. По успешно завршената мисија (иницијација) јунакот влегува во светот на материјалното, а сказната останува да го следи реалистичниот код (изградиле куќа, добиле близначиња и среќно си живееле) кон кој тежнееше.

Приказната „Си биле двујца браќа“³, како основен мотив го има мотивот за про-

ЗПриказната „Си биле двујца браќа“ е снимена на 06.02.1975 година во село Старо Балдовци, Струмица и е досега необјавена. Информатор: Ѓорѓи Ристов, стар 39 год. Снимил и дешифрирал: Иван Котев, фолклорист од Струмица

Тиа двујца браќа живејали додека живејали заедно и дујдело време да се женат и да се дељат.Едено брат напреднал, побогат бил, а другоа брат посиромах.Тај постаро брат, шо бил бугат, немал деца, а посиромашкоа имал две деца близнаци. И, тоа човек секој ден одил за дрва. За дрва одил, дрва носил секој ден по еден Товар и си ги продавал дрвата за да купе леп за децата, ди и гледа, ди и хране. Еден ден, одејќи на дрва, пучбал даб ере дрва. Од некое шупливо дрво излетува - излетува некое златно пиленце. И, тоа бркнува, имало некое дупка у дрвото, имало у дупката седело с'с две јајца. И, тај чувек си набрал дрва, си ојдел дома и раскажува на брат му. Речел:

- Брато, денеска така и така ми се случи. Си брајќи дрва, едно златно пиленце летна од едно дрво шупливо и у дрвото седело ус две јајца златни!

И, брат му му речел:

- Утре, ка ќе одеш на дрва, ќе гледаш да го фатеш пиилто и да земиш јајцата, да ј донесиш на менне, ќе ти платам кулку сакиш!

И, тоа чувек ујдел на дрва, гу фатил пиилто и јајцата ги земал, ги носил на брат му.

Брат му му платил шо му платил и брат му речел на жена му:

- Тјва пиле и тиа јајца ки и испржеш, а уд них на никој нема да дадеш! Само јас да ј изедам!

И, таа жена почнала да ј прже, арно ам ауф тај момент идат на брат му дечичката, сиромашките, близнаците шо са а гледале ка ј прже. На таа ј паднало грех. На едното дете го дадела дробо, а на едното срцето.И тиа дечичка си изделе, си ојделе дома. И утрата сабаале И двете дечичка пут перничките дека спијали, по една лира им најдел татко јм. И, така, секој ден по една лиричка пут перницата. И тоа човек

речел на брат му:

- Брату, така И така мојте деца. Секој сабаален пу една лира имат пут главата, пут перницата.

И, брат му речел:

- Тиа ќе ти направат гулема беља! Што правеш дап равеш, да гледаш јок да ј направеш од дома. Дан е ј чуваш дома - беља ќе т' направат!

И, тоа човек, одејќи на дрва, ги закарува децата И ги остава во гоарта некаде И он си тргнува пудрук пат да сиб ере дрва. И, тиа деца стојали там, чекали татко им, арно ама татко им не се врнал там. Ги стемнило. И, темно било, плачали, почнале да плачат. Некој стар човек ги чујува дека плачат. И, оде, ги пребира тиа децата, ги пита как е, шо е, ги праберува пра него. А тоа човек бил горски човек. Имал пушка, тепал диви животни, пичел, јадел, с' ранил ус тава. Ги прибира дечкката И секој сабаален им најдинал пуд главичката лиричка имало – по една лира. И на секој - им направи пу една торбичка на двујцата,и, на тава детенце неговата лира у таа торбичка, неговата, на другото дете у другата торбичка. И, сè им ги збирал дуека пураснат. Тиа пураснале укулу двајсе гудини, И, усетил оти можат сами да се гледат. Им кажал:

- Садејте виа тука, јас ќе одам на лоф. Он не ојдел на лоф, ојдел, им купил по една пушка убава. Им купил пушки И се в'рине. Им ги даде. Речел:

Пушките - таа на тебе, таа на тебе!

И уф тоа момент минале гаски, летале. Му речл и на едено и на друко:

- Ти на предната ќе пукнеш, а ти на задната. Ако ги соборете гаските, добри сте, можете сами да живеете. И, завртуват тиа, испукуват - и предната г'ска паднала, и задната.

И, речел:

- Моаште да се гледете. Ја ви пушките и одејте, си терајте живот!

И, тиа деца тргнуват ут таму. Одејќи, рипнува еден зајак пред них. и завртуват двујцата пушките. и, зајак речел:

- Аман, не ме тепајте, ќе ви дадам по едно зајче!

И, им даде по едно зајче, не гу утепали.

Понатам одат, сретнуват лисица. Станува пред них лисица, и на них чинале да пукат. и лисицата речела:

- Не ме тепајте, ќе ви даам по една лисица! Малечка!

И њаа ња а утепали. Им дадела пу едно лисиче.

Понатаму одили, в'лк излезело. И на в'лко чинат да пукат И в'лко им се замоле да не го утепат, д аим даа пу едно малечко в'лкче.Понатаму одат - мечка станува пред них. И на мечката дигнале пушките. Им се замолила мечката да ња а утепат, ки им даа пу едно мече. И, понатам - лаф станал пред них. И на лаво не го утепали. И он им дадел пу едно лафче и им бидели пу пет кучина, со се зајачето. И, одејќи, удили баја време, одат на некоа раскрсница. И, на таа раскрсница гледат една плоча на сраанта. Ама, тешко се подигала таа плоча, само тиа биле силни деца. Га подигнуват плочата - шуплина имало од долу - некоа па земна имало, ама шупливо било.

И, речеле:

- ќе забодеме двујцата пу еден нош тука. Ти ќе тргнеш на исток, јас ќе тргнам на запат - едино брат кажал. Ка ќе дојде време да се врнеме от тука, јас ак се врнам напрег, ако видам твојо нош да е рафесан, значи ти си погубен. Ак се врнеш ти, мојо де е р'фесан, јас сум пугубен!

Е, тргнуват: тај на исток, тај на запат.

Тоа што тргнал на запат, удил баја време, и, удејќи, стигнува пред некој грат. Прет тоа грат имало некоа чешма. Таа чешма била да, од некој деф уставена, иште, што знам как било, утворно - деф! И, секој, секоа гудина тоа земовал по еден човек за курбан за таа чешма шу га искарал, шу га извадил воата. И, тоа ден баш било на царската керка редо да а јаде. Арно ама, тоа ка се погоде там, га најдина дека плаче И вика:

-Шо плачеш?

Му расправа сè.

Речел:- Не се плаши! Дај малку вода да се напииме, па не се плаши. И, да ме испоштеш малко, имам вошки. Цело време шетам, и, загаден с'м.

И, седнува таа мома, царската керка. Тај им легнува на скуто и почнува до о поште таа. На тоа поштенто му олекнало, изморен бил - заспал. И, некоа време почнал д аиде дефо, змео. И, ка почнало, таа бе ну се, не ј се кајдисало до о скорне на детто,му, им паднало една с'лза на образо, врела и се разбудува. Речел:

- Шо плачеш?

- Е, иде змео, ќе ме јаде!

И, £ речел:

- Не се плаши!

И, змео речел:

- Секој ден пу еден јадах, секоа година пу еден плен имах тука, ваа гудина - двујца.

И, идајки на тоа место, то аим каже на кучиинта:

- Арш!

И, кучиинта се фрлат, а л'во га фате за горното чење на ламната, а мечката и в'лко, за долното. А лисицата флезе, изиците им ги сусече, сите им ги сукине, им ги искара. И гу удават на змејо, на ламната. И, ут там, тиа и зимат нишаанто шо е потребно од ламната, и туре у торбата детто и на момата речели: Таа мома ги мулила да си, да оде ус них, да одат ус њаа, оти е царска ќерка, та татку ј ки и наградил ного. Арно ама, тиа викале:

- Ниа сме планински чувеци, не ни треба у грат, не можеме да живееме!

И, си тргнуват.

Шом потргнат, дојде некој Арап. И, пучнува - с ламната уш се боре - цел ут крф бидел. Се крвеса цел и зима сабјата и оде прёт царо. Речел:

- Царе, јас утепах ламната, ќерка ти га спасих!

А ќерка му вика на царо:

- Не е истина, тате, тоа не ј!

- Как не ј, ти си била исплашена, не си видела кој га утепа. Он е! Толку крвлиф оти не дојде никој?! Тоа шо ќе га отепа, сигурно ќе доа, ќе се пофале. Он е, речел, И ќе прааме свадба. На него ќе те даме!

Таа плачала, правила, ама ња а слушал татко ј. И, пучнуват свадба. Четириесе дена свадба ќе правел царо. И, тиа разберат оти Арапо, такваа е работта, се направил он да а утепе, т'ва дете го пуштан а зајако И лисицата да одат, да земат пиљаф, урис, едно кутелче пиљаф да донесат. Да јадат, да апнат.

Одат зајако и лисицата, и, преку народо, таму, ваму, преку камо рипат, флезат при царската ќерка, невес-тата. И, ка ги виде таа, речела:

- Тате, ја ги првите кучина, двете, на јунако шу га утепа ламјата.

И ...

- Шо теерте, зашто дојдеете?

- Не пушти момчето да ни дааш едно кутелче пиљаф да апнеме!

Му турат пиљаф и ричела:

- Царо, ќе одите пу них! - а и пу едно ферданче им турила царската ќерка.

И, пуштил вујници пу них да одат, да видат дека а, па да го закарат и тава дете шо га отепал на ламјата. Арно ама, тиа, там скокни, понунам скокни - избегат, не можат да ј најдат војниците. Избегале пред них. На другата ден ги пуштува в'лко и мечката да одат. Им закаче една арниа на вратовето И да одат за пиљаф. Тиа одат низ народо. Се исплашиле, а в'лк, мечка иде ус арнии, само гледали, И ка видела царската ќерка, ричела:

- Јале ги, тате, и другите кучина на јунако шу га утепа ламјата.

И, царо ка видува, ричел: "ќе излезе истина таа работа ќерката шо викаше!" Им дадат пиљаф, им закачат фердане И пуштат војска пу них, пу мечката и в'лко. Тиа, оти голема арниа носат ус пиљаф, И, се пулека, пулека, одат и вујниците пу њаа, пу них. Гу најдат детто.

Речел:

- Добро бе, зашто ти бегиш коа си га утепал, друг да се праве да га а утепал, царо ќерката да а дава, а ти да бегиш у гоорта?

Викал:

- Ас не ми треба жена! Зашто ќе ме е жена? Јас сам горски чувек.

- Не, ут царо имаш поздраф одмах да дојдеш!

И, тава дете речел:

- Ако требе, ќе дојдам!

Тргнуват, одат. Ка гу видат и Арапо го извикуват:

- Ти ли гу утепа?

- Е, јас!

Детто му речело:

- Дај шо нишан имиш од ламјата шо га утепа!

- И, ништо, викал, шо ќе зиим ут ламјата?!

- Ламјата, ричел, имаше четириесе уши. Јале га торбата, јас сичко ј земах! Дај ут тебе некој нишан!

- Е, немам!

И, царо кажал на војниците одма на две м'ски да о врзите и пу еден камшик на м'ските да о скинат на две. Тоа натам, таа м'ска натам, таа натам - до о сокинат на две. И, му направат така и пучнува царо дап раве свадба за тава дете. Правили свадба што правили, поминало свадбата, и тава дете ричело:

- Јас, цару, не можам да живеем се уф грат, јас ки излезам да се пруетам!

И, царом у казал:

- Оди, саму у таа планина нема да одиш, туку шо е на зоад. Има една самовила, таа ќе те униште. Шо ј ојдело там чувек, каков де е јунак, жиф не се е врнал. Арно ама, тава дете речело:

- Од мене појунак? Нема да се роде!

Тргува уф тоа правец. Удејќи, станува една срна пред них. Са пуштуват кучинта пу срната - таа само бега. Тоа заврте да пука - не фаќа пушката. Понатам га дустигне, па не фаќе! И, на едно место ги стемнува, пуд некоа дрво гулемо. И, ка ги стемнило там, тиа налегнали, огин си навалили, пучнали да се греет и кој задреме, кој от кучинта, и, едно време пугледнува тава дете на дрвото една бабичка стара само се тресе от студ и молче, ништо не говоре. Им вика:

- Што мури бабо ти тука? Те е студено ли?

- Не е студено, синко, речела.

- Ими, свали се да се изгрееш!

- А, а, а, ме е е срах ут кучинта да не ме изедат!

- Не се плаши - речел - ут кучинта. Тиа кучина са воспитани. Не се закачуват додек не им кажам јас.

- А, а, а, викала, ме е срах! На ус таа прачка ги удри по еднаш, така ќе слегнам!

Тоа зима една прачка, ги удира на сите кучина и сичко камен бидува. И кучинта и он. Се здрвуват, като камен бидуват. И, ут там тоа другоо брат иде време да се врне на плочата. Иде там, гледа на брат мо р'фосал ножо.

- Е, речел, брат ми и загинен! Утепан е. И, тргнува уф тај правец. Удејќи, баја време патувал, иде близу ду граду, там низ гоорту, гу виждат некој уфчаре.

- Е, еј, викале, јале гу на царо зето бе, колко време не беше се врнал, ја сјаа иде. Сите викааме да а загина, а он - ја, жиф!

И тоа, ка чува така, в рве право уф царо. Он дузнајал шо е работта, оти брат му бидел царски зет. Исти кучина, близнаци, си личат един на друк, не мож никој до о познаа оти не е он. И, оде дома. Уф царо го пречекуват:

- Аман, бре зете, дека си, бе? Погина ти, бе, си речеаме самовилата те уништи, оти неле ти кажувааме уф таа гора да не одеш, от' самувилата, кој оде там - жиф не се в'рине... Та, ка си успеал да си дојдеш уф тоа правец? - вика.

Викал:

- Уд мен појунак нема да се роде!

Арно ама, тава сè запомнил шо му одговорили. И, дента, им дата там јадене, пиене, царо поново веселба, не знам шо. Речел:

- Не сам за веселие, дај поскоро да си легман, да се наспиаме. (Он чека што поскоро да ос'мне, брат муд а оа да го тере.) И, легнуват да спиит, он, нели царски зет - с'с ќерката на царо, на брату жеента, ќе спии. Арно ама, легнувајќи си на кревето, забодел сабјата меѓу них. Ричел:

- Не смееш каде мене да се завртиш! (На снаа му, на брат му жена му.) Каде мене а се заврте, а те заклах!

И таа, ка легнала, така останала, се здрвила. (Ут срах да не се заврте, да не се заврте случајно вечер там.)

И, ус'мне. Тоа закаре кучинта и врве. Уф тоа правец. Оде. И на него исто самовилата се претворува уф срна. Па пред него бега, бега... Речел: "Јан а мојо брат шо го уништило!" И, оде, оде, сака да пука - не фаќа; сака да пука - не фаќа и оде пут тава дрво, ги стемнува. И, гледа: он уше ка ујдел пуд дрвото, ка гледе, секоа куче на местто си легнало. Дека бил в'лко - в'лко легнал; дека била мечката - мечката; сите кучина. И он седнал на брат му на местто. И, гледа - бабичката на дрвото! Им вика:

- Бабо, ела се изгреј, измрзнена си!

- А, а, а, сине, не смеам ут кучинта, ќе ме изедат. На ус таа прачка да ј чукнеш на сите, тогај ќе слегнам!

Тоа зима прачката, наместо да ј удре на кучинта, удара на брат му, на тиа уништенте шо са, умренте кучина, скаменосани. И, сите рипнуват и брат му и кучинта, оти с'с таа прачка шо ќе удрила, ако сакаш од умрењоо жив да го направеш, ако сакаш уд живјоо умрен да биде. И, ги удира - сите стануват: И брат му, И кучинта му. И, се чинат па десет кучина и двујца браќа. (Проп стр.248)

И, от там почнал да го пита брат мо:

- Как ме пронајде?

Речел:

- Јас сношти бех кај вас, ус жеен ти лежах, она ми расправи, ус жеен ти лежах!

И, тоа ка му каже така, зима, гу закољува на брат му с'с сабјата. Гу закољува и си тргнува ус сите кучина и оде уф царо, уф дедо му иште. И жена му вечерта гу пите:

- Добро бе мажо, ти зашто така направи сношти - сабјата забодо муѓи нас и кажа да не смеам да се завр-

тераните деца од страна на таткото, наговорен од сопствениот брат. Постариот брат е богат, но нема деца, а помладиот сиромав, но има две деца близначиња. Секој ден одел на дрва, но еден ден од едно дрво излегува златно пиле кое седело на две златни јајца: „Од некое шупливо дрво излетува - излегува некоа златно пиленце. И, тоа бркнува, имало некоа дупка у дрвото, имало у дупката седело с'с две јајца.“ Птицата е животно кое доаѓа од светот на оностраното, а самиот факт дека живее во шупливо дрво, само ја потврдува тезата за Космичкото дрво како вертикала која ги поврзува световите. Интересен е моментот на потенцирање на златната боја кај птицата и јајцата која таа го носи. Според Проп, златната нијанса е синоним на огненоста, сличен е мотивот на Жар-птицата што свети. Во приказните најчесто јунаците патуваат во три-десеттото царство кое претставува Сончево царство, а животните и предметите кои доаѓаат оттаму најчесто се поврзуваат со атрибутот „златни“. Во приказната децата стануваат извор на богатство, секое утро под перницата имаат по една златна лира, а тоа го стекнале благодарение на органите од пилето кои ги конзумирале: „На едното дете го дадела дробо, а на едното срцето.“ Станува збор за јадење делови од телото на тотем - предокот, преку храната јунаците се стекнуваат со натприродни моќи. Мотивот на деца протерани од домот, скоро секогаш се надградува со ликот на старецот, т.н. „горски човек“. Ликот на старецот претставува инкарнација на ликот на немоќниот татко, кој не успеал да му се спротивстави на супериорниот брат и си ги протерал децата од домот. Живите родители, најчесто таткото (мајката е умрена) имаат маргинална улога во сказните, затоа секогаш се појавува ликот на старецот кој ќе ги изнесе децата на прав пат. Ваквиот лик (покрај вештерката и шумскиот дух), според Проп, се ликови на задгробни дарители и неспорна е нивната врска со светот на мртвите предци. Горскиот човек ќе ги одгледа децата и, штом ќе дојдат до возраст кога можат сами да се грижат за себе, да ловат и да обезбедуваат храна, ќе ги пушти. Браќата се близнаци, значи се неразделни, а опстануваат благодарение на ловот (рефлексија на поврзаноста со првобитниот лов) тие се дел од машката комуна која живее исклучиво од лов. Благодарение на способноста да ловат, браќата ќе ги придобијат на своја страна и животните помошници. По патот, јунаците на своја страна ги придобиваат животните: зајак, лисица, волк, мечка и лав кои стануваат ликови - помошници, кои ќе им помогнат кога најмногу ќе им биде потребно. Ловечките цели треба да ги признаеме како најстар движечки мотив што го оживотворува поимот за помошникот или Маниту (guardian spirit) - констатира Проп, а во сказната ваквите ликови на животни му даваат на јунакот по еден од своите потомци за да му бидат помошници во патувањето.

Мотивот на симнување во долниот свет се појавува кога јунаците стигнуваат на една раскрсница на која има плоча, а под неа голема шуплина која го отвора патот

там кај тебе оти „парче по парче ќе те направам!“

И, брат му ка се ситува шо е работата, оти го закла на брат му, от там станува навечер и врве там пуд дрвото. Оде там - бабичката била на дрвото, оти он прачката не им га дадел, а бис таа прачка бабата немала сила да мрдне ни една педа. И, им вика на бабичката:

- Бабо, как до о скорнам брат ми, ки ти даам и прачката?!

Речела:

- Лесна работа ј. Тури му главата па на исто место, чукни го ус прачката, па ќе биде.

И, гучикнуве - му турува главата на исто место, го чукнува ус прачката, го пулии некоа војчка, бабата му дадела и па уживева брато.'

И, ут тогај двујцата останале уф царо да живеет.

до долниот свет: „И, одејќи, удили баја време, одат на некоа раскрсница. И, на таа раскрсница гледат една плоча на сраната. Ама, тешко се подигала таа плоча, само тиа биле силни деца. Га подигнуват плочата - шуплина имало од долу - некоа па земна имало, ама шупливо било“. Раскрсницата претставува хтонско место, таа е место на премин од еден свет во друг, од еден живот во друг, место каде се извршуваат обредни и магиски активности поврзани со духовите на подземјето. Приказната ја следи матрицата на разделување на браќата, едниот тргнува на исток, другиот на запад. Она по што треба да препознаат дали ќе го преживеат патувањето се ножевите кои ги оставиле на раскрсницата, кој ќе рече прв, значи дека неговиот сопственик е мртов. Символиката на ножот најчесто се поврзува со идејата за извршување на осудата, смртта, одмаздата и жртвувањето (Chevalier, Gheerbrant, 1987:435), цели кои потсвесно се насочени кон ликот на инфериорниот татко.

Сказната секогаш оди во насока на разделување на јунаците (двајцата браќа или братот и сестрата) на две различни страни на светот, на исток и на запад. Првиот брат што тргнува на запад, стигнува до еден град во кој има чешма направена од некој змеј (деф) кој за возврат секоја година земал по еден курбан: „И, секој, секоа година тоа земовал по еден човек за курбан за таа чешма шу га искарал, шу га извадил воата“. Овде доаѓа до израз водената природа на змејот или змејот како чувар на водите кој се јавува како змеј - давател, но, од друга страна, истиот овој лик ја злоупотребува својата положба земајќи крвна жртва. Затоа народниот раскажувач при нарацијата најпрво зборува за змеј, а потоа го употребува терминот „ламја“, нагласувајќи ги неговите негативни особини. Во борбата за совладување на змејот, на јунакот му помагаат животните - помошници што ги добива на подарок при ловот: „И, кучиинта се фрлат, а л’во га фате за горното чење на ламната, а мечката и в’лко, за долното. А лисицата флезе, изиците им ги сусече, сите им ги сукине, им ги искара. И гу удават на змејо, на ламната. И, ут там, тиа и зимат нишаанто шо е потребно од ламната, и туре у торбата детто“... Како доказ, во торбата ги ставаат четириесетте уши што ги имала ламјата, кои подоцна ќе ги употребат за да се увери царот дека момчето е вистинскиот јунак и достоин маж за царската ќерка.

Во приказната се појавува ликот на самовилата која при средбата со првиот брат се метаморфозира во бабичка, а при средбата со вториот брат, во срна. Самовилите во приказните се претставени со својата двојна природа, еднаш се сурови и непријателски расположени кон луѓето, а друг пат, добри и благонаклонети кон луѓето. Во првиот случај метаморфозата на самовилата во баба, би требало да ја одразува нејзината суровост која се насира преку скаменувањето на јунакот и неговите помошници. Сепак, не можеме да ја изоставиме претставата за самовилите како демони на природата, кои се во најнепосредна врска со универзалното, матријархално божество на природата. Имено, самовилите, како шумски божества, најчесто се претставени како јавачки на елени или на срни вооружени со лак и стрела, што силно потсетува на претставата на божицата Артемида, како божица на ловот. Таа е жестока и одмаздољубива, но истовремено е и лечителка, таа е божица на смртта и повторното раѓање. Несомнено, самовилата од нашава приказна е олицетворение на ликот на Артемида, бидејќи преку реквизитот кој му го дава на јунакот, има моќ да ги усмрти и повторно да ги оживее јунакот и неговите помошници. Ликот на бабата, која во шумата седи на дрвото под кое јунакот легнува да одмори, најпрво

асоцира на ликовите на вештерките кои престојуваат во шумите. Меѓутоа, имајќи го предвид фактот дека таквите ликови најчесто се непријателски настроени кон јунаците и се носители на злото, првата теза за самовилата како шумско божество ни е поверодостојна. Во науката се среќаваат тези кои говорат за самовилите како божества на подземниот свет, за што Нина Анастасова - Шкрињариќ ја дава претпоставката дека станува збор за старото матријархално божество (трансформација на божицата Кибела која го олицетворува култот на Големата мајка, а кај Словените се пројавува во старословенското божество Баба/Дајбаба), кое се одликувало со исклучителна суровост (Анастасова-Шкрињариќ, 2011:87). Дека самовилите се перципираат како суштества од подземниот свет се докажува и преку нивната потреба да ги казнуваат јунаците, без да има некоја сериозна причина за тоа, а казната најчесто е смрт или сакатење.

Постоењето на реликти од шаманизмот во македонската и српската народна традиција го докажаме со фолклористичко - етнографски аргументи. Апликативниот материјал е поврзан, не само со веќе објавениот фолклористичкиот корпус (преходно публикувани фолклорни материјали од македонски и српски авторитети како: Цепенков, Домазетовски, Димитрија Стојчевски, Вук Караџиќ), туку и со наполно нови и за прв пат фиксирани теренски фолклористички и етнографски материјали, досега необјавени, а собрани и дешифрирани од фолклористот и истражувач Иван Котев (негова децениска преокупација, а за нас бесценета оставштина).

Користена литература

Кирилични:

1. Анастасова - Шкрињариќ, Н. Триножникот на Цепенков и каучот на Фројд (психоаналитички концепти во сказните), Македонска реч, Скопје, 2011
2. Анастасова - Шкрињариќ, Н. Фолклорни социјални фосили, Скопје, Македоника литера, 2011
3. Домазетовски, П. Народни сказни од Долни Дримкол, Струга, 2000
4. Енев, С. Х.Светът на символите, Универзитетско издателство „Васил Априлов“, Габрово, 2003
5. Караџиќ, В. Српске народне приповијетке. Нолит, Београд, 1987
6. Купър, К.ДЖ. Енциклопедия на традиционните символи, (превод от англиски: Иглика Василева и Юлия Стефанова), Издателство “Петър Берон”, Фондација “Отворено общество”София, 1993
7. Петровиќ, Сретен. Српска митологија, Систем српске митологије 1, Ниш, Просвета, 1999
8. Речник на народната митологија на Македонците (редактор: Танас Вражировски), Прилеп-Скопје, 2000
9. Стојчевски, Д. Македонски бисери ѓердан нанижани, Делчево, 2010
10. Цепенков. М. Народни приказни, приказни за животни, волшебни приказни, книга втора, Македонска книга, Скопје, 1972
11. Цепенков. М. Преданија и легенди, Скопје, Македонска книга, 1969

Латинични:

1. Chevalier, J. Gheerbrant, A. Rječnik simbola, Zagreb, Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1987, стр.435
2. Elijade, M. Šamanizam i arhajske tehnike ekstaze, Sremski Karlovci, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1990
3. Matić, V. Zaboravljena Božanstva, Beograd, Prosveta, 1972
4. Tokarjev, A.S. Rani oblizi religije i njihov razvoj, Svjetlost, OOUR Izdavačka djelatnost, Sarajevo, 1978

СОДРЖИНА

В О В Е Д	9
ПОЗДРАВНО ОБРАЌАЊЕ НА Н.Е. М-Р СИЛЈАН МИЦЕВСКИ, ПОЧЕСЕН КОНЗУЛ НА Р.СРБИЈА ВО Р.МАКЕДОНИЈА.....	11
ОБРАЌАЊЕ НА ДОЦ. Д-Р МАРЈАН ТАНУШЕВСКИ,.....	13
ПРЕТСЕДАТЕЛ НА МНД-БИТОЛА.....	13
РЕФЕРАТИ / Историја	17
Проф. д-р Димитар Пандев СЛОВО ЗА ДЕВОЛСКИТЕ ЗЕМЈОДЕЛЦИ.....	19
Катерина Младеновска-Ристовска НИКОЛА ВУЛИЌ КАКО ИСТРАЖУВАЧ НА АНТИКАТА ВО МАКЕДОНИЈА	27
Гоце Цветановски СТАВОВИТЕ НА МИЛИВОЈ ПАВЛОВИЌ ЗА ЕТНОГЕНЕЗАТА НА ТОРБЕШИТЕ.....	37
Доц.д-р Оливер Цацков ИСТОРИСКО КУЛТУРНИТЕ ОДНОСИ НА МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА ИЗРАЗЕНИ ПРЕКУ ТВОРЕШТВОТО НА ТОДОР МАНЕВИЌ.....	43
Иван Котев МОНОГРАФИЈА „СТРУМИЦА, ЗЕМЉА И НАРОД“ ОД АЛЕКСАНДАР АНДРИЈЕВИЌ	47
Доцент д-р Марјан Танушевски СОРАБОТКАТА НА НЕЗАВИСНИТЕ НОВИНАРСКИ СИНДИКАТИ ОД РЕПУБЛИКА СРБИЈА И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	55

Проф. д-р Силвана Сидоровска-Чуповска СТАВОТ НА ВЕСНИКОТ „РАДНИЧКЕ НОВИНЕ“ ЗА ПОЛИТИЧКАТА И ЕКОНОМСКАТА ПОЛОЖБА ВО МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 1903-1914 ГОДИНА	59
М-р Анета Шијакова, м-р Зоран Пејковски, Каролина Николоска МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ И ОБРАЗОВАНИЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА	65
М-р Анета Шијакова, м-р Зоран Пејковски, Каролина Николоска КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ КАЈ МЛАДИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА.....	75
Др Драгомир Бонџић НАСТАВНО ОСОБЉЕ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У СКОПЉУ 1920-1941.....	85
д-р Драгомир Бонџиќ НАСТАВНИОТ КАДАР НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ ВО ПЕРИОДОТ 1920-1941 ГОДИНА	111
Трајко Огненовски ПРИДОНЕСОТ НА УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО БЕЛГРАД ВО ПОДОБРУВАЊЕ НА КАДАРОТ СО АКАДЕМСКИ ЗВАЊА ВО СР МАКЕДОНИЈА И ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ СОРАБОТКА И ДЕВАЛВИРАЊА НА АКАДЕМСКИТЕ ЗВАЊА МАГИСТЕР И ДОКТОР НА НАУКА.....	139
Трајко Огненовски СЛОБОДАН Ж. МАРКОВИЌ - ПОЗНАТ УНИВЕРЗИТЕТСКИ ПРОФЕСОР, НАУЧНИК. ПРЕДАВАЧ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НА УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО БЕЛГРАД (1928 – 2015)	151
Проф.д-р Мишо Нетков МЕДИУМИТЕ И ПОЛИТИКАТА	159
Проф. д-р Вера Гошева, ПРЕСЕЛУВАЊЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ОД БИТОЛА (1917-1918).....	169

Томо ЖУГИЋ СТАЊЕ СРПСКИХ ВОЈНИЧКИХ ГРОБАЉА НА КАЈМАКЧАЛАНУ И МАРИОВУ ОД 1918 ДО 2016 ГОДИНЕ	173
Томо ЖУГИЋ СОСТОЈБАТА НА СРПСКИТЕ ВОЈНИЧКИ ГРОБИШТА НА КАЈМАКЧАЛАН И МАРИОВО ОД 1918 ДО 2016 ГОДИНА.....	177
Проф. д-р Катерина Мирчевска, Проф. д-р Љубица Јанчева ГАКОВО И КРУШЕВЛЕ – ПРИВРЕМЕНО ЖИВЕАЛИШТЕ НА МАКЕДОНЦИТЕ БЕГАЛЦИ ОД ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО ГРЦИЈА	183
проф. др Љиљана Живковиќ, мср Ивана Ђорђевиќ ЗНАЧАЈ МОРАВСКО-ВАРДАРСКЕ УДОЛИНЕ У КОНТЕКСТУ МИГРАЦИОНИХ ТОКОВА.....	189
проф. д-р Љиљана Живковиќ, мср Ивана Ђорђевиќ ЗНАЧЕЊЕТО НА МОРАВСКО-ВАРДАРСКАТА ДОЛИНА ВО КОНТЕКСТ НА МИГРАЦИОНИТЕ ТЕКОВИ	207
Проф. д-р Александар ТРАЈАНОВСКИ ШКОЛУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКАТА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА ВО СРПСКИ ДУХОВНИ ИНСТИТУЦИИ (ВО XIX И XX ВЕК)	227
Др Урош Шешум УЛОГА ВОЈВОДЕ СТОЈАНА ДОНСКОГ У НАСТАНКУ И РАЗВОЈУ ВМОРО-А И СРПСКЕ ЧЕТНИЧКЕ АКЦИЈЕ 1901-1904	241
д-р Урош Шешум УЛОГАТА НА ВОЈВОДАТА СТОЈАН ДОНСКИ ВО НАСТАНОКОТ И РАЗВОЈОТ НА ВМОРО И СРПСКАТА ЧЕТНИЧКА АКЦИЈА 1901-1904	253
Професор Никола Миновски ПОП КОСТАДИН ТРПКОВ – БУФСКИ ПРЕРОДБЕНСКА И РЕВОЛУЦИОНЕРНА ДЕЈНОСТ	265

М-р Елена Јосимовска ПРИДОНЕСОТ НА СРПСКАТА СОКОЛСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА АФИРМАЦИЈАТА НА ТЕЛЕСНОТО ВОСПИТАНИЕ ВО МАКЕДОНИЈА ..	277
Александар Симоновски АКТИВНОСТИТЕ НА ЗДРАВСТВЕНИТЕ ОДДЕЛИ НА БИТОЛСКИОТ ОБЛАСТЕН, ГРАДСКИ И ОКОЛИСКИ НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛЕН ОДБОР (1944–1945)	293
Проф. д-р Александар Стерјовски ДВЕТЕ СРПСКИ СПОМЕН - ОБЕЛЕЖЈА ВО БИТОЛА.....	299
Др Ратомир Миликиќ, УЛОГА МАКЕДОНСКИХ КАДРОВА У ПРИСТУПАЊУ ЈУГОСЛАВИЈЕ САВЕТУ ЕВРОПЕ	305
д-р Ратомир Миликиќ, УЛОГАТА НА МАКЕДОНСКИТЕ КАДРИ ВО ПРИСТАПУВАЊЕТО НА ЈУГОСЛАВИЈА ВО СОВЕТОТ НА ЕВРОПА	323
М-р Анета Шијакова, м-р Зоран Пејковски, Каролина Николоска КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА - АПСОРПЦИЈА НА ИПА ФОНДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА.....	343
др Милан Гулиќ ЗЕМЉОТРЕС У СКОПЉУ 1963: ПРВЕ РЕАКЦИЈЕ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ДРЖАВНОГ И ПАРТИЈСКОГ РУКОВОДСТВА	357
д-р Милан Гулиќ ЗЕМЈОТРЕСОТ ВО СКОПЈЕ 1963: ПРВИТЕ РЕАКЦИИ НА ЈУГОСЛОВЕНСКОТО ДРЖАВНО И ПАРТИСКО РАКОВОДСТВО	375
Проф. д-р Горан Илиќ НЕВОЗМОЖНА МИСИЈА?: ОСНОВИ И ПЕРСПЕКТИВИ НА БАЛКАНСКАТА СОРАБОТКА	393

Др Слободан Селинић СТАВОВИ РУКОВОДСТАВА МАКЕДОНИЈЕ И СРБИЈЕ ПРЕМА НАЦИОНАЛНОМ ПИТАЊУ У ПОПИСУ СТАНОВНИШТВА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1971.	405
д-р Слободан Селиниќ СТАВОВИТЕ НА РАКОВОДСТВОТО НА МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА КОН НАЦИОНАЛНОТО ПРАШАЊЕ ВО ПОПИСОТ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА ЈУГОСЛАВИЈА ВО 1971 ГОДИНА	419
Др Срѓан Цветковиќ БЕЗБЕДНОСНЕ ПРИЛИКЕ У МАКЕДОНИЈИ И КОСОВУ 1981. ГОДИНЕ	435
д-р Срѓан Цветковиќ БЕЗБЕДНОСНИТЕ ПРИЛИКИ ВО МАКЕДОНИЈА И КОСОВО 1981 ГОДИНА.....	453
Арети Сидовска БИТОЛА ВО БЕЛГРАДСКИТЕ ДНЕВНИ ВЕСНИЦИ „ПОЛИТИКА“ И „ВРЕМЕ“ ДО ПОЧЕТОКОТ НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА.....	471
М-р Анета Шијакова, м-р Зоран Пејковски, Каролина Николоска АНАЛИЗА НА ПЕРЦЕПЦИЈАТА НА МЕДИУМИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА ЗА УЛОГАТА НА КОНЗУЛАТОТ НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ОД 2007 ДО 2014 ГОДИНА	497
Доц. д-р Верица Јосимовска ШТИП И ШТИПСКО ВО ВЕСНИКОТ „ПОЛИТИКА“ (1919-1941)	515
Наде Геневска - Брачиќ СТАРОТО БИТОЛСКО И НОВО БЕЛГРАДСКО СЕМЕЈСТВО ПАПАЗОГЛУ	525
РЕФЕРАТИ / Литература	537
Лидија Тантуровска „ЈА САМ ЛОВАЦ СРЦА СВОГА РОЂЕНОГ“	539

<p>Јованка ДЕНКОВА ДНЕВНИЧКИ ПРОЗНИ ЗАПИСИ ВО СРПСКАТА И МАКЕДОНСКАТА АДОЛЕСЦЕНТСКА ПРОЗА</p>	547
<p>Проф.д-р Христо Петрески КРИТИЧКО-ЕСЕИСТИЧКОТО ТВОРЕШТВО НА ПРОФ. Д-Р СТАНА СМИЉКОВИЌ ПОСВЕТЕНО ЗА МАКЕДОНСКИТЕ АВТОРИ И КНИЖЕВНОСТ</p>	555
<p>Проф. д-р Катерина Петровска – Кузманова СОВРЕМЕНИТЕ ИСТРАЖУВАЊА НА КУЛТУРАЛНИТЕ ИЗВЕДБИ ВО Р. СРБИЈА</p>	559
<p>м-р Игор Крајчев ЖИВКО ЧИНГО И ДАНИЛО КИШ</p>	567
<p>Васил ТОЦИНОВСКИ РОМАНОТ „ГНЕВ“ ОД МИЛИСАВ АНТОНИЈЕВИЌ-ДРИМКОЛСКИ</p>	575
<p>Славе Николовски - Катин ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО „СУДБИНИ“ НА ЃОРЃИ ЛУМБУРОВСКИ.....</p>	583
<p>Славе Николовски - Катин СИЛЈАН МИЦЕВСКИ – ЖИВОТ И ДЕЛО</p>	587
<p>Добре Тодоровски ВЛИЈАНИЕТО НА СРПСКАТА КНИЖЕВНОСТ ВО МОЕТО ТВОРЕШТВО</p>	597
<p>Д-р Ана Витанова Рингачева ШАМАНИСТИЧКИ ПРЕТСТАВИ ЗА ЗАДГРОБНОТО ПАТУВАЊЕ НА ХЕРОЈОТ ВО СКАЗНИТЕ</p>	601
<p>Д-р Лилјана Макаријоска НАРОДНИТЕ ВЕРУВАЊА КАЈ МАКЕДОНЦИТЕ И СРБИТЕ НИЗ ВЕКОВИТЕ</p>	617

Проф. д-р Владимир Цветковски ЗАЕДНИЧКИ ЦРТИ КАЈ НЕКОИ МАКЕДОНСКИ, СРПСКИ И СТАРОАНГЛИСКИ БАЕНКИ.....	629
М-р Стојанче Костов ТИПОТ НА ЛЕСНИТЕ ОРА ВО СРБИЈА И МАКЕДОНИЈА	637
Проф. д-р Зоранчо Малинов МАШКИТЕ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНСКО-СРПСКОТО ПОГРАНИЧЈЕ	643
Д-р Родна Величковска, Д-р Драгица Панић-Кашански БУРДОНСКИОТ ТИП НА ПЕЕЊЕ ВО МУЗИЧКАТА ТРАДИЦИЈА НА МАКЕДОНЦИТЕ И СРБИТЕ	657
Ѓорѓи ЛАЗАРЕВСКИ МАКЕДОНСКО-СРПСКИ ПОЕТСКИ ВРСКИ ВО ГЕРМАНИЈА.....	667
Проф. д-р Мери Цубалевска МАКЕДОНСКО-СРПСКИТЕ ЈАЗИЧНИ ВРСКИ ВО XV ВЕК	675
Проф. д-р Виолета Николовска СЛОВЕНСКАТА ЛЕКСИКА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО СРПСКИОТ ЈАЗИК.....	685
Вера Стојчевска Антиќ БИБЛИСКО-АПОКРИФНИОТ ТЕКСТ ЗА ПРЕКРАСНИОТ ЈОСИФ	691
М-р Лилјана Пандева ЈАЗИЧНАТА ИГРА ВО ВИЦЕВИ НА МАКЕДОНСКИ И НА СРПСКИ	695
Проф. д-р Васил Дрвошанов СТАТИИТЕ ЗА МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ НА МИЛИВОЈ ПАВЛОВИЌ ОБЈАВУВАНИ ВО „ГОДИШЊАК СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ“	699

Снежана ВЕНОВСКА-АНТЕВСКА
ЛЕКСИЧКИТЕ МАКЕДОНСКО-СРПСКИ ПАРАЛЕЛИ ИЗРАЗЕНИ ВО
МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД ВО РОМАНОТ „САМА“
ОД ИСИДОРА БЈЕЛИЦА 707

Д-р Валентина Илиева, Проф. д-р Билјана Ивановска,
М-р Симона Монавчева, Кристина Илиева
ВРЕМЕТО И ЧАСОТ – КОНСТРУКТИВНА АНАЛИЗА ВО МАКЕДОНСКИОТ,
СРПСКИОТ И ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК 715

Вера Стојчевска Антиќ
РЕЦЕНЗИЈА НА ЗБОРНИКОТ СО ТРУДОВИТЕ ОД МЕЃУНАРОДНИОТ
НАУЧЕН СОБИР „ВРСКИТЕ МЕЃУ Р. МАКЕДОНИЈА И
Р.СРБИЈА НИЗ ВЕКОВИТЕ И ДЕНЕС“ 729

**„Врските меѓу Р.Македонија и Р.Србија
низ вековите и денес“**

(Зборник на трудови од
Меѓународна научна конференција,
одржана на 19 и 20 мај 2017г. во Битола)

Издавач:

Конзулат на Р.Србија во Р.Македонија – Битола

За издавачот:

м-р Силјан Мицевски, почесен конзул на Р.Србија
во Р.Македонија – Битола

Рецензент:

проф. д-р Вера Стојчевска - Антиќ

Лектор:

Стево Гацовски

Корица:

Зоран Пејковски

Фотографии во Зборникот:

Издавачот и авторите

Технички уредник:

Горан Трсунув

Печати:

ДООЕЛ 98-К - Прилеп

Тираж:

300 примероци

Битола

2018

Согласно член 20 точка 8 од Законот за ДДВ
(Службен весник на РМ бр.,44/39)
за оваа книга е платен данок од 5%.
Книгата нема комерцијален карактер.